

קבוצת '131 ילדי קובנה' – סיפור ייחודי מן השואה

פתיחה

הסיפור של קבוצת '131 ילדי קובנה' הוא סיפור ייחודי, מופלא וכואב. זהו סיפור המסע הארוך ורב התלאות של קבוצה בת 131 ילדים מקובנה. ראשיתו של המסע בגטו קובנה שבליטא ותחנתו השביעית והאחרונה - לאלה מחברי הקבוצה שהצליחו לשרוד אותו - במחנה גונסקירכן שבאוסטריה.

רק ארבעים ילדים מן הקבוצה שרדו את המסע וזכו לראות את החופש. תשעים מן הילדים נספו במחנה אושוויץ-בירקנאו בשתי אקציות שנערכו בראש השנה וביום כיפור תש"ה (ספטמבר 1944). ילד נוסף נהרג ברכבת בדרך למחנה מאוטהאוזן בעת הפצצה של בעלות הברית, בתחילת 1945.

הסיפור הטראגי ויוצא הדופן הזה מגלם את כל הנורא והנפלא שבשואה: את האכזריות, אתימות הלב והשרירותיות של הרוצח הנאצי ומולם - את חוסר האונים של הקורבנות לצד תעוזה, נחישות, רעות ובעיקר רצון בלתי מתפשר לחיות, שהצילו עשרות מילדי הקבוצה מגורל חבריהם שלא זכו לחזור מן הגיהנום אל החיים.

סיפורה של 'קבוצת ה-131', שהתרחש בסוף שנת 1944 וראשית 1945, בעת שהיה ברור שגרמניה נמצאת על סף תבוסה במלחמה, ממחיש גם את נחישותם הבלתי מתפשרת של הגרמנים להמשיך ברצח יהודי אירופה **עד היהודי האחרון, עד השם האחרון**.

קובנה

ב-22 ביוני 1941 פלשו הנאצים לליטא. "מבצע ברברוסה" החל. כעבור 3 ימים כבשו את קובנה. קובנה היתה אחד המרכזים הרוחניים והתרבותיים היהודים הגדולים בליטא וחיו בה כ-40,000 יהודים, כרבע מכלל אוכלוסיית העיר. כבר לפני כניסת הגרמנים פתחו קבוצות ליטאיות מקומיות בפרעות רצחניות נגד היהודים. לאחר כניסת הגרמנים התגברו מעשי הרצח. אלפי יהודים נלקחו ל'פורט התשיעי', מצודה ששכנה לא הרחק מן העיר, ונורו שם אחרי התעללות קשה של הגרמנים והליטאים. בחודשים יוני ויולי 1941 נרצחו כ-10,000 יהודים.

לאחר כינון שלטון אזרחי גרמני רוכזו 30,000 יהודי העיר הנותרים בגטו ונגזרו עליהם גזירות רבות. עד סוף 1941 נערכו עוד מספר אקציות ביהודי הגטו, כאשר בגדולה שבהן - 'האקציה הגדולה' ("אקצית הילדים") - נלקחו כ-9,000 יהודים, מחציתם ילדים, ונרצחו ב'פורט התשיעי'.

עתה השתררה תקופה ממושכת של הפוגה באקציות. כ-17,000 יהודים, פחות ממחצית מתושביה היהודים של קובנה לפני המלחמה, נותרו בגטו בתנאים קשים וברעב. רוב המבוגרים חויבו בעבודות כפייה מחוץ לגטו. בסתיו 1943, בעקבות פקודתו של היינריך הימלר, מפקד האס-אס, הפך הגטו למחנה ריכוז ושטחו צומצם. כ-7,000 יהודים שהיו כשירים לעבודה הועברו למחנות קטנים בפרברי קובנה ובאסטוניה. אלו שלא היו כשירים לעבודה יועדו לחיסול. בראשית יולי 1944, עם התקרבות כוחות הצבא האדום לליטא, הוחלט על חיסולו של הגטו. 7,000-8,000 יהודים ששרדו בגטו ובמחנות העבודה הסמוכים רוכזו ונשלחו ברכבות למחנות עבודה בגרמניה. אלפי יהודים סרבו לעלות על הרכבות והתחבאו ב'מלינות' (מחבואים) שהוכנו בעוד מועד.

ב-1 באוגוסט חיסלו הגרמנים את הגטו. הם עברו בין הבתים, פוצצו אותם והעלו את הגטו באש. רוב היהודים שהסתתרו בגטו נחנקו או נשרפו למוות. כעבור שבועות אחדים שוחררה העיר על ידי הצבא האדום. מתוך כ-40,000 יהודים שחיו בקובנה לפני המלחמה נותרו בחיים כ-3,000 (כ-8% מיהודי העיר). כ-2,500 שוחררו בגרמניה ועוד כ-500 התחבאו בקרב הפרטיזנים ביערות. כיום גרים בקובנה כ-2,000 יהודים ולהם בית כנסת ובית עלמין.

המסע

תחנה ראשונה - קובנה

כל ילדי הקבוצה התגוררו בגטו קובנה. הם הצליחו לשרוד ה"אקציה הגדולה" ("אקצית הילדים") ואקציות נוספות, אך ביולי 1944, עם חיסול הגטו, פונו יחד עם משפחותיהם לעבר מחנות העבודה בגרמניה. כך החל מסע האימה והמוות.

תחנה שנייה - שטוטהוף

הרכבת נעצרה בשטוטהוף (Stutthof), מחנה ששכן ליד העיר גדנסק, לחוף הים הבלטי. כאן הופרדו הילדים מאמותיהם ומאחיהם ואחיותיהם הקטנים. הנשים והילדים הקטנים הוצאו מן הרכבת והוכנסו למחנה. חלקם נשלחו מיד לתאי הגזים, חלקם הועבדו עד שנרצחו, וחלקם נשלחו כעבור מספר ימים להשמדה בבירקנאו. מעטים זכו לצאת חיים ממחנה נורא זה. הפרידה היתה חפוזה אך בלתי נשכחת עבורם. מכאן המשיכו הילדים עם אבותיהם בלבד לעבר מחנה לנדסברג שבגרמניה.

תחנה שלישית – לנדסברג

בלנדסברג (Landsberg), מחנה עבודה שהוקם ב-1944 סמוך לדכאו, שהו הילדים כשבוע. במהלך שהותם במחנה הופרדו הילדים מן האבות ומן האחים הגדולים שנלקחו לעבודות כפייה. באחד הלילות התגנב וולף גלפרין, אחיו הגדול של אחד מילדי הקבוצה, שלמה גלפרין, אל האוהל בו שהו 130 הילדים. כך נוצרה "קבוצת ה-131". לאחר מכן נלקחו הילדים והועברו לדכאו.

תחנה רביעית – דכאו

דכאו הוא המחנה הראשון שהקימו הנאצים עבור מתנגדי המשטר ב-1933, כ-15 ק"מ ממינכן. יהודים ולא יהודים נכלאו, הועבדו בפרך ונרצחו בדכאו במשך יותר מעשור. עבור 131 הילדים, דכאו היתה תחנת מעבר במסעם מלנדסברג לאושוויץ-בירקנאו. הילדים שהו בדכאו כשבוע. במהלך שהייתם במחנה התגבשו הילדים לקבוצה מסודרת וממושמת סביב מנהיגותו של וולף גלפרין, האח הגדול שהצטרף אליהם בלנדסברג. הוא לימד אותם תרגילי סדר ומשמעת שהיו חיוניים להשרדותם במחנה. לאחר שבוע הועלו הילדים על שלושה קרונות רכבת ונשלחו למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. במהלך הנסיעה קפצו שניים מהם מן הרכבת. אחד מהם ניצל והשני נהרג.

תחנה חמישית – אושוויץ-בירקנאו

עבור היהודים שהגיעו לבירקנאו - בוודאי הילדים שבהם - היה המחנה תחנה סופית. מאות אלפי הילדים שהגיעו למחנה נשלחו תוך מספר דקות, לאחר תהליך ה"סלקציה", אל מותם בתאי הגזים. ב-31 באוגוסט 1944 הורדו הילדים ברציף תחנת הרכבת של המחנה. בעת ההמתנה על הרציף החלו הילדים מתרגלים תרגילי סדר. מסיבות שאינן ברורות עד היום, לא נשלחה הקבוצה מיידית להשמדה. ייתכן שהציעדה ותרגילי הסדר שביצעו הילדים מצאו חן בעיני קציני האס-אס שהיו ברציף, וכך ניצלו חייהם. במקום זאת נשלחו הילדים ל"לאגר A", מחנה המעבר של בירקנאו, לאחר שעל ידיהם קועקעו מספרים.

אך הטרגדיה לא פסחה על קבוצת הילדים. כעבור מספר שבועות, בראש השנה ויום הכיפורים תש"ה (1944) התבצעו שתי סלקציות בקבוצה ו-90 מהילדים נשלחו להשמדה בתאי הגזים. המומים וכואבים נשלחו 39 ילדי הקבוצה הנוותרים ל"לאגר D" לעבוד בעבודות כפייה.

תנאי המחייה היו בלתי אנושיים. הילדים סבלו קשות מרעב, מחלות וצפיפות. בכל ערב נערך מסדר ביקורת בו מוינו האסירים בבילוק – מי לחיים ומי למוות. בדרך-לא-דרך הצליחו כל ילדי הקבוצה לשרוד עד 18 בינואר 1945, עת החלה "צעדת המוות" מברקנאו לעבר גרמניה.

תחנה שיטית – מאוטהאוזן

מאוטהאוזן (Mauthausen) הוא בית סוהר בצפון אוסטריה שהפך בשנת 1938 למחנה ריכוז. לכאן הגיעו בסוף ינואר 1945 37 מילדי הקבוצה. אחד הילדים נהרג בדרך, בעת הפצצה של בעלות הברית, וגורלו של ילד נוסף לא נודע עד היום. כאן לא הועבדו הילדים, בניגוד לשאר אסירי המחנה, אולם מאבק ההישרדות שלהם לא תם. במהלך שהייתם במחנה הועברו מספר פעמים ממקום למקום. באמצע אפריל 1945, כשבועיים לפני תום המלחמה, החלה צעדה נוספת - לעבר מחנה גונסקירכן.

תחנה שביעית ואחרונה – גונסקירכן.

מחנה גונסקירכן (Gunskirchen) שוכן כ-7 ק"מ מן העיר ולס (Wels), באוסטריה של היום. לכאן הגיעו בסוף אפריל 1945 רבים מן הילדים שנותרו בחיים. ילדים בודדים נלקחו לבוכנוואלד שבגרמניה ושחררו כבר ב-11 באפריל 1945. אלה שהגיעו לגונסקירכן מציינים את 4 במאי 1945 בתור יום השחרור שלהם. באותו יום הגיע מסע האימה והמוות לקצו, אך החל המסע הארוך והקשה - מסע השיבה לחיים.